

Олексюк Галина

*(студентка II курсу ОР «Магістр»,
спеціальність «Освітні, педагогічні науки»)*

Т.К.Завгородня

(Наук.керівн. – д.пед.наук, професор)

Прийоми педагогічного впливу як складова методу (типи)

Термін «педагогічна взаємодія» як поняття в науковій літературі трактується неоднозначно. У філософії взаємодія розглядається як категорія, що відображає процеси впливу різних об'єктів один на одного, їх взаємообумовленість, взаємоперехід, зміну стану (О.О. Бодальов, Л.П. Буєва, Б.Ф.Ломов, Б.Д. Паригін) [1, С.31-32].

У психології термін «міжособистісна взаємодія» розуміється як сукупність зв'язків і взаємовпливів людей, що відбуваються в процесі спільної діяльності. В.А. Кан-Калік і Н.Д. Нікандров, вивчаючи соціально-психологічну взаємодію, розглядають її як механізм спілкування і ототожнюють її з процесом співтворчості. Вони вважають, що педагогічне спілкування - це соціально-психологічна взаємодія, в процесі якої відбувається ефект взаємозараження. Його основою є педагогічне співпереживання, емоційна спільність переживання педагога і дитини [3, С.36].

Педагогічний вплив – це необхідна умова ефективності педагогічного процесу. Поняття «взаємодія» включає в себе в єдності педагогічний вплив і власну активність вихованця, що виявляється у відповідних уявленнях або опосередкованих впливом на педагога й на себе самого (самовиховання).

Педагогічний процес — це динамічна взаємодія вихователів і вихованців, спрямована на досягнення поставленої виховної мети. Педагогічна взаємодія своєрідна: її зміст та способи визначаються завданнями виховання і навчання людей. Завдання заздалегідь передбачають зміну стану, перетворення властивостей і якостей вихованців. Тому можна констатувати, що педагогічний процес є процесом, у якому соціальні ідеї перетворюються в якості особистості [2, С.71].

Педагогічна взаємодія набуває дієвості, якщо технічні прийоми, які використовує вчитель, сповнені високих прагнень гуманістичного відношення до школярів і спрямовані на розвиток їхньої особистості. В.О.Сухомлинський, визначаючи у свій час навчально-виховний процес як «багатогранний процес постійного духовного збагачення й оновлення», підкреслював, що не можна зводити педагогічний процес лише до педагогічного впливу вчителя на учнів.

Приєм педагогічного впливу не виділяється як окремий захід, а органічно поєднується з повсякденною навчально-виховною роботою. Індивідуальний

підхід вимагає від учителя глибокого вивчення особливостей кожного учня: його поглядів, інтересів, темпераменту, характеру, здібностей, а також умов його життя.

Педагогічні заходи і методи виховання дуже різноманітні, зазначає К.Д.Ушинський: «Щоб свідомо вибрати засоби для досягнення мети виховання і бути впевненим, що вибрані нами засоби кращі, для цього слід передусім ознайомитися із самими цими засобами» [4, 149].

Загалом узагальнено 25 прийомів педагогічного впливу:

- 1) переконання,
- 2) заохочення,
- 3) вияв доброти,
- 4) уваги і турботи,
- 5) вияв умінь і переваги вчителя,
- 6) активізація потаємних почуттів дитини,
- 7) опосередкування,
- 8) фланговий підхід,
- 9) пробудження гуманних почуттів,
- 10) моральна підтримка і зміцнення віри у власні сили,
- 11) організація успіху в учінні, довіра,
- 12) залучення до цікавої діяльності,
- 13) вправа,
- 14) рівнобіжна педагогічна дія,
- 15) розпорядження,
- 16) приязний докір,
- 17) натяк,
- 18) удавана байдужість,
- 19) іронія,
- 20) розвінчування,
- 21) удавана недовіра,
- 22) вияв обурення,
- 23) осуд,
- 24) покарання,
- 25) вибух.

Дана класифікація прийомів полегшує їхнє практичне використання. Однак вона деякою мірою умовна, тому що, незважаючи на різноманіття прийомів, вони чітко між собою не розмежовуються.

Зазначені прийоми можна розглядати з трьох точок зору: по-перше, враховується, чи є вплив учителя на учня прямим або непрямим. Серед розглянутих прийомів лише «рівнобіжна педагогічна дія» являє собою непрямий

вплив. По-друге, береться до уваги, чи спричинює вплив повільні або стрімкі (наприклад, при застосуванні прийому «вибух») докорінні зміни у свідомості вихованця. По-третє, враховується зміст й емоційне забарвлення зароджуваних почуттів, а також спосіб виникнення позитивних змін у поведінці учня.

Окрім вище названих прийомів сучасні вчені-педагоги виділяють ще й наступні: співпорядкування – взаємини, які побудовані на строгому дотриманні норм і обов'язків учасників виховного процесу. Воно є основною умовою співпраці і співтворчості. Проте в зв'язку з нерозробленістю правової основи системи освіти, недостатнім рівнем підготовки педагогічних кадрів, низькою культурою і моральним нігілізмом деяких суб'єктів виховання – нерідко призводить до деформації і гальмування поступального розвитку училищних відносин.

В умовах елементарного співпорядкування вчителі знають індивідуальні особливості лише небагатьох «сильних» і «слабких» учнів, а також тих, що мають відхилення від норм поведінки.

При такому співпорядкуванні переважає монологічна вербально-інформаційна взаємодія. В позаурочній діяльності педагог здебільшого використовує пряму вимогу, роздратоване переконання застосовує прийоми, які принижують гідність учня, зіставлення поведінки, контрасту, докору, прояв обурення, осуд, попередження з погрозами. Учителі на кожному кроці демонструють власну зверхність, через що відповіді учнів завжди невпевнені, ініціатива їх не підтримується.

За своїм характером і семантикою відносини на рівні елементарного співпорядкування, як правило, напружені, здебільшого наступальні та агресивні.

- Співробітництво передбачає готовність учня до такої взаємодії з учителем: дитина потрапляє у становище вчителя, починає глибше розуміти його поведінку в тій чи іншій ситуації, в думках ставить себе на його місце, підтримує його авторитет.

- Співпраця – це взаємодія, яка спирається на співпорядкування, причому така взаємодія, за якої учитель і учень об'єднані як рівноправні партнери спільним педагогічним діалогом спрямованим на диференційовано-колективні форми взаємодії у вихованні.

- Співтворчість – це суб'єкт-суб'єктна взаємодія, під час якої педагог і учні об'єднані творчим діалогом-пошуком нерозкритих потенційних можливостей навчально-виховного процесу з метою активного саморозвитку і самовираження особистості кожної людини, а також виявлення найкращих духовних якостей, всього арсеналу педагогічних засобів і творчих здібностей учителя і учня.

Співпраця і співтворчість вимагають таких специфічних рис учителя, як товариськість, доброзичливість, відкритість, співчуття, співпереживання, співучасть і т.д.

Одні прийоми сприяють поліпшенню поведінки на основі почуттів, які надихають учня: радість, подяка, повага до вчителя, замилювання його уміннями, віра у свої сили. Такі прийоми (переконання, заохочення, вияв доброти, уваги і турботи, вияв умінь і переваги вчителя, активізація потаємних почуттів дитини, опосередкування, фланговий підхід, пробудження гуманних почуттів, моральна підтримка і зміцнення віри у власні сили, організація успіху в учінні, довіра, залучення до цікавої діяльності, вправа) можна умовно назвати «конструктивними». Названі вони так тому, що сприяють розвитку нових рис характеру, позитивних почуттів і нових думок, які мобілізують приховану енергію учня на добрі справи. Інші прийоми, що сприяють подоланню негативних якостей, які сформувалися в минулому досвіді вихованця, можна назвати «гальмівними». До цієї групи належать такі прийоми: рівнобіжна педагогічна дія, розпорядження, приязний докір, натяк, удавана байдужість, іронія, розвінчування, удавана недовіра, вияв обурення, осуд, покарання, вибух. Ці прийоми викликають переважно неприємні почуття: сором і ніяковість, розчарування, прикрість, жаль, каяття і на їхній основі намір утриматися надалі від негожих учинків.

Таким чином, конструктивні прийоми сприяють появі і зміцненню позитивних форм поведінки, а гальмівні – придушенню негативних. У підході до учня необхідне розумне поєднання одних і інших прийомів.

При використанні прийомів педагогічного впливу яскраво розкривається особистість учителя. Причому успішність всієї виховної роботи зумовлюється безпосередньо такими педагогічними якостями вихователя, як: віра в безмежні можливості виховання; повага до вихованця і вимогливість до нього; розуміння душевного стану вихованця; розкриття мотивів зовнішніх обставин учинків учня.

Список використаних джерел:

1. Бех І.Д. Виховання особистості: У 2 кн. Кн.2: Особистісно орієнтований підхід: науково-практичні засади: Навч.-метод. посібник. – К.: Либідь, 2003. – 344 с.
2. Зміни до Закону України “Про загальну середню освіту” від 28.09. 2017 р. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/651-14>
3. Конституція України. Прийнята на п'ятій сесії Верховної Ради України 28 червня 1996 р. – Київ: Преса України, 1997. – 80 с
4. Макаренко А.С. Сочинения: В 7 т. – Т. 5. – М.: АПН РСФСР, 1958. – 588 с.